

Energiemarkt

Foto Gaus Dubbeilman / de Volkskrant

Na de liberalisering in 2004 groeide de Nederlandse energiemarkt, ooit het terrein van enkele logge nutsbedrijven, uit tot levendig landschap van tientallen aanbieders. Consumenten leken de grote winnaar: ruime keus uit energiebronnen, aantrekkelijke tarieven en contracten met verschillende looptijden. Maar toen de gasprijen afgelopen najaar hard steeg, kwamen er gebreken aan het licht. Vandaag laat de Tweede Kamer zich daarover bijpraten door de Autoriteit Consument en Markt (ACM). Wat leert de gaspikens over de vrije markt voor energie?

1 Consumenten draaien op voor faillissementen

Eind oktober ging Welkom Energie failliet, een bedrijf dat binnen drie jaar tijd met scherpe prijzen ongeveer 90 duizend klanten had binnengehaald. Alle klanten werden overgedaan aan Eneco en zij schrokken zich wezenloos toen ze te horen kregen wat ze daar moesten gaan betalen. Door het zeer ongunstige moment van overstappen steeg hun energierekening vaak met honderden euro's per maand. Sommigen durfden hun verwarming niet meer aan te doen. Welkom was het eerste van zeven faillissementen, van vooral kleine bedrijven met weinig vet op de boten. De klanten die moesten overstappen zagen zich telkens geconfronteerd met zeer hoge rekeningen. Het najaar is voor klanten een zeer ongunstig moment voor een faillissement. Je betaalt in de zomer maanden feitelijk vooruit voor de winter, wanneer je veel meer energie gebruikt. Aan de nieuwe aanbieder moet je voor die laatste maanden dus zeer hoge prijzen betalen. De Energiewet schrijft weliswaar voor dat klanten er zeker van moeten zijn dat zij energie kunnen krijgen en ook dat de prijs niet 'onredelijk' mag zijn ten opzichte van de dan geldende

HUIS GEÏSOLEERD

'Ik weet niet meer wat ik kan doen'

■ **Marian Koekenbier van der Leemkolk (72) woont met haar man Peter (74) in Abcoude:**

Gelukkig hebben Marian en Peter, beiden gepensioneerd, onlangs het hele huis opnieuw geïsoleerd. Bovendien blijven de deuren dicht, staat de douche minder lang en vaak aan en staat de cv-ketel nu standaard op 60 graden in plaats van 80. Het stel betaalde bij Budget Energie 192 euro per maand. Toen hun jaarcontract

afliep kregen ze diverse voorstellen. 'Die waren allemaal zo verschrikkelijk hoog', zegt Marian. 'Eerst betaalden we 70 cent per kuub, nu is dat ongeveer 1,50 euro. We komen op een dikke 460 euro per maand uit. Ik weet niet meer wat ik kan doen.' Ze noemt het schandelijk, die prijsstijging. 'Je kunt als burger niet zo veel doen.' Een vast contract ziet ze niet zitten. Het vertrouwen is weg. 'Wat nou als ik een contract afsluit voor 350 euro in de maand en de prijzen zakken ineens. Dan zit ik er mee.'

marktprijs. Maar dat die prijs ook enigszins betaalbaar blijft, is nergens vastgelegd. 'De vraag is of dat terecht is', zegt Machiel Mulder, hoogleraar energie-economie in Groningen. Hij wijst erop dat je als energiekent wel inzicht hebt in de prijs, het type contract en de bronnen waar een aanbieder zijn energie vandaan haalt. Maar of een bedrijf 'robuust' is, valt eigenlijk niet na te gaan. De ACM houdt ook beperkt toezicht op de financiële situatie van bedrijven, zeker in vergelijking met de toezichthouders op de financiële sector. Mulder: 'De klanten van failliete energiebedrijven hebben eigenlijk gewoon pech. Bij zo'n basisbehoefte als energie moet je je afvragen of de rekening geheel bij hen moet liggen.' Als de politiek inderdaad vindt dat

consumenten zelf moeten inschatten hoe solide een partij is, dan moeten klanten ook informatie krijgen over dat risico, vindt energie-econoom Bert Willems van de Universiteit Tilburg. Hij trekt de vergelijking met het bedrijfsleven, waar kredietbeoordelaars beoordelen of bedrijven solide zijn. En wie belegt, kan in financiële bijstanders de 'essentiële beleggersinformatie' teruglezen over de risico's die aan het product kleven. Aangezien energie een levensbehoefte is en geen belegging, lijkt het de economen logischer het faillissementsrisico te verzekeren. Ook de Consumentenbond pleit al langer voor zo'n soort verzekering. Voorbeelden zijn er genoeg in andere sectoren. Zo kan de staat garant staan voor dat risico. Dat gebeurt bijvoorbeeld bij

banken, waar spaarders dankzij het depositogarantiestelsel altijd zeker weten dat zij bij een faillissement hun tegoed van maximaal 100 duizend euro terugkrijgen van de overheid. Ook kan de sector zelf een verzekering inrichten, zoals in de reisbranche. Wie reist via een bedrijf dat is aangesloten bij de Stichting Garantiefonds Reisgeld, weet zeker dat die reis wordt uitgevoerd. Ten slotte kunnen consumenten worden verplicht zich te verzekeren. Zoals iedere automobilist gedekt is voor de schade die hij bij een ongeluk veroorzaakt. Hoe het precies wordt geregeld, maakt de Consumentenbond eigenlijk niet uit. 'Als het maar wordt geregeld', zegt Joyce Donat van de bond. 'Zeker omdat energie een nutsvoorziening is. Je kunt niet zonder.'

2 De maximale overstapboete leidt tot onzekere contracten

Wie nu noodgedwongen een nieuw energiecontract moet afsluiten, betaalt de hoofdprijs. Energiebedrijven bieden doorgaans alleen hun standaard variabele contract aan, waarbij de prijzen ongeveer drie keer zo hoog zijn als een jaar geleden. Via vergelijkingsites is slechts bij enkele aanbieders een contract voor een jaar te krijgen, maar die tarieven zijn amper beter dan die van een variabel contract. Op de vraag waarom de energiebedrijven zich bijna helemaal hebben teruggetrokken van contracten met een iets langere horizon, verwijzen aanbieders allemaal naar de maximale overstapboete voor consumenten. In de Energiewet is geregeld dat iedere consument vrij is elk moment over te stappen naar een andere aanbieder tegen betaling van maximaal 250 euro boete. Dat is een verschil met bijvoorbeeld de hypotheekmarkt, waar de hoogte van de boete afhankelijk is van de schade die de oude aanbieder lijdt. 'Tot nu toe is dat voor de consument een positief verhaal geweest', benadrukt Machiel Mulder. 'Het heeft geleid tot meer producten en de marges van de energiebedrijven zijn teruggegaan.'

Voor energieaanhouders, die zelf doorgaans geen energie opwekken maar die kopen op de internationale energiemarkt, betekent de boete een groot risico. Als zij een contract voor een of meerdere jaren afsluiten met een klant, moeten zij het risico van het contract afdekken door alvast gas en elektriciteit in te kopen voor die periode. Als de energieprijzen daarna zover gaan dalen dat andere bedrijven tarieven bieden die opgeteld meer dan 250 euro voordeel opleveren, gaan de klanten weg. De aanbieder lijdt meestal verlies op zo'n contract. Het risico was voor energiebedrijven altijd al lastig te managen. Maar nu de prijzen zo enorm hoog zijn, is het ze veel te groot geworden. Als je nu veel contracten met langere looptijd

ELDERSEN ONDERGEBRACHT

'Je betaalt je blauw. Door het faillissement ben ik vele malen duurder uit'

■ **Marc Charlier (63) woont met zijn vrouw Caro (62) in Kerkrade:**

It'er Marc Charlier keek de afgelopen jaren jaarlijks waar hij het voordeligst uit was voor energie. 'In juni zijn we overstapt naar Welkom Energie. Daar betaalde ik nog geen 80 cent per kuub gas.' Na het faillissement werden hij en zijn vrouw bij Eneco ondergebracht. 'Daar was het 1,87 euro.' De eerste maand bij

Eneco stond er een bedrag van 587 euro onder de streep. 'Je betaalt je blauw.'

Hij ging meteen op zoek naar een andere leverancier. Nu zitten hij en Caro, die een webshop heeft, bij Vandebroen. Daar betalen ze 220 euro per maand.

Marc voelt zich besodemieterd. 'In juni heb ik bij Welkom een contract voor twee jaar afgesloten. Door het faillissement ben ik vele malen duurder uit.'

aanbiedt, zou dat bij een daling van de gasprijen weleens je faillissement kunnen betekenen, vermoeden zij. In Europa is dit risico al eerder onderkend. Volgens een Europese richtlijn had Nederland in 2019 wettelijk moeten vastleggen dat de opzeggingskosten van een energiecontract gekoppeld zou moeten zijn aan de daadwerkelijke schade voor de leverancier. Maar de invoering van een nieuwe Energiewet is al een aantal keer uitgesteld en wordt nu in 2023 verwacht. 'Als hogere overstapboetes leiden tot gunstiger prijzen voor langere contracten, dan kan dat ook in het voordeel van de consument zijn', zegt Joyce Donat van de Consumentenbond. 'Maar energieleveranciers moeten wel de aansluitkosten van de aansluiting en de wereldwijd groeiende vraag naar gas als relatief schone energiebron.

Zolang die onzekerheid aanhoudt en de oversluitboete gemaximeerd blijft op 250 euro, zullen energieaanhouders zeer terughoudend blijven met het aanbieden van langer lopende contracten. En blijven de meeste Nederlanders dus op hun beurt afhankelijk van variabele, zeer onzekere energietarieven.

3 Er is nog geen goede oplossing voor energiearmoede

Veel Nederlanders die toch al moeite hadden om rond te komen, zijn door

de gestegen energieprijzen de afgelopen maanden echt in de knel gekomen. Zeker nu ook de prijs van voedsel is gestegen.

De vorige regering heeft noodmaatregelen getroffen om de klap van de gestegen prijzen iets af te dekken. Een gemiddeld huishouden betaalt dit jaar zo'n 400 euro minder energierekening. Daarnaast wordt er via de gemeenten nog eens 200 euro beschikbaar gesteld als extra compensatie voor ongeveer 800 duizend bijstandsgerechtigden en andere minima.

'Je wilt iedereen helpen die door dit soort prijsstijgingen echt in de problemen dreigt te komen', zegt econoom Machiel Mulder. 'Maar het liefst doe je dat niet op zo'n generieke manier.' Voor het klimaat en de energietransitie is het namelijk wel goed dat de energieprijzen wat hoger is, legt Mulder uit. 'Het geeft een prikkel om zuinig te zijn met energie en te investeren in isolatie en in alternatieve energiebronnen. Kijk naar de run op warmtepompen, zonnepanelen en isolatie van huizen.'

Het probleem is dat juist de laagste inkomens, bij wie energie een groot deel van hun maandelijkse budget opslukt, zelf weinig kunnen doen om

OVERUREN

'We willen niet met een energieschuld blijven zitten'

■ **Gylian Oudenaarde (27) en zijn vriendin Cheyenne Hoving (26) wonen in Spijkenisse:**

Zagen ze dat goed? Het was even slikken voor het jonge stel toen ze eind vorig jaar een energierekening van 359 euro kregen van Eneco. Ook zij kwamen daar terecht toen Welkom Energie, waar ze 149 euro betaalden, over de kop ging.

Gylian, logistiek coördinator, stapte jaarlijks over naar de goedkoopste leverancier. 'De laatste keer heb ik het voor het eerst zelf uitgezocht.' Cheyenne studeert nog, maar werkt ondertussen ook in de horeca en in een coronatreststraat. En ze vult enquêtes in tegen betaling. Gylian maakt nu overuren.

'We willen niet met een energieschuld blijven zitten', zegt hij. Door een overstap naar Vattenfall betalen ze nu 189 euro. 'Het is meer dan eerst, maar beter dan bij Eneco.'

Interviews door
Juliet Meulendijks

Foto Harry Heuts

minder afhankelijk te worden van de gasprijen. Mulder: 'Zij huren meestal, dus zijn voor energiebesparing afhankelijk van hun huisbaas. Het enige wat zij kunnen doen is de verwarming uitzetten.' De Nederlandsche Bank publiceerde dinsdag een rapport waaruit blijkt dat een op de vijf huizenbezitters de verduurzaming van zijn huis niet kan betalen. Spaargeld is er niet en lenen mag niet. Zo kunnen zij ook niet profiteren van alle subsidies die er zijn voor energiebesparende maatregelen. 'Het gaat vooral om de huiseigenaren die het hardst worden geraakt door de hoge energieprijzen: mensen met een relatief laag inkomen en een slecht geïsoleerd huis', stelt DNB.

'Dit kan polariserend werken', zegt econoom Bert Willems. Hij ziet energiearmoede behalve als groot probleem voor de mensen die het betreft ook als een van de grootste risico's voor de energietransitie. 'Nu al zie je dat mensen de hoge gasprijen direct wijten aan de klimaatdoelstellingen.' Het is dus om meerdere redenen zaak zo snel mogelijk gericht iets te doen om de mensen te helpen die het hardst worden geraakt, stellen de economen. Mulder: 'Maar ik besef dat dit tegelijkertijd ook erg moeilijk is.'